



بررسی اوضاع و احوال کلی

نگاهی به تجارت جهانی در دهه ۱۹۸۰

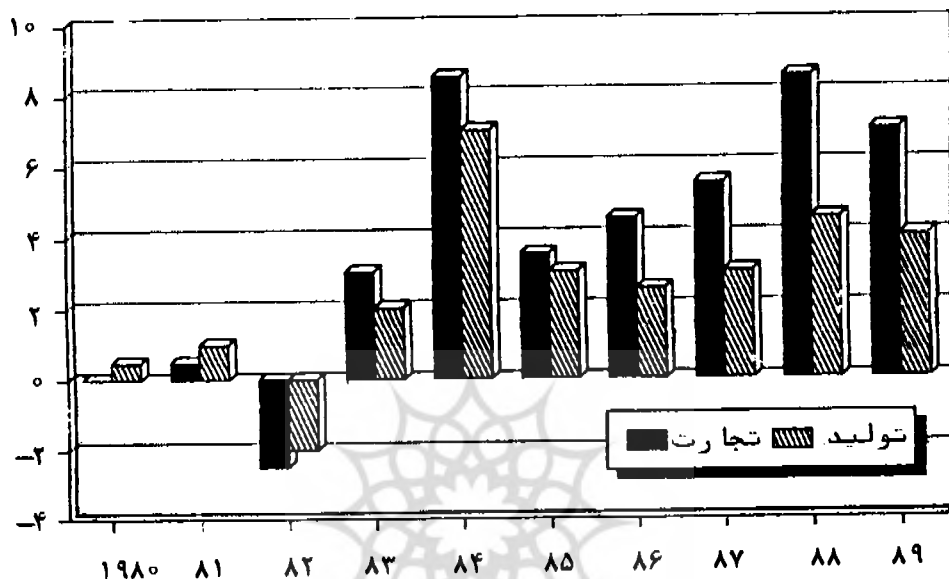
کاهش (حدود ۱۲۶ میلیارد دلار) ناشی از کاهش قیمت و تقاضا برای نفت کشورهای اپیک و بخش عمده دیگر ناشی از کاهش ارزش دلاری صادرات کشورهای عضو بازار مشترک (بدلیل کاهش میزان صادرات و افزایش نرخ برابری دلار) بود. صادرات ایالات متحده امریکا نیز تحت تاثیر رکود اقتصادی جهان و افزایش ارزش دلار در اوایل دهه ۱۹۸۰ از ۲۱۲/۹ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به ۱۹۴/۶ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۳ کاهش یافت. در نتیجه این تحولات، سهم کشورهای عضو اپیک در صادرات جهانی از ۱۵/۴ درصد در سال ۱۹۸۰ به ۱۰ درصد در سال ۱۹۸۳ کاهش یافت. در مقابل، سهم کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی از ۷/۸ به ۹/۶ درصد، سهم ژاپن از ۶/۵ به ۸/۱ درصد و سهم امریکا و ۳/۲ به ۴ درصد افزایش یافت. سهم امریکا و اتحادیه تجارت آزاد اروپا طی این مدت تغییر چندانی نیافت و بترتیب در حد ۱۰/۸ و ۵/۸ درصد باقی ماند و سهم کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا از تجارت جهانی از ۳۲/۹ به ۳۱/۷ درصد کاهش یافت. سهم سایر کشورهای جهان در خلال این دوره ظاهراً اندکی افزایش داشته است.

اقتصاد جهان، پس از سالهای ۱۹۷۸ و ۱۹۷۹ - که از رونق نسبتاً خوبی برخوردار بود - و به دنبال افزایش قیمت نفت و نرخ تورم در کشورهای صنعتی غرب و سیاستهای انقباضی پولی متعاقب آن - که باعث افزایش شدید نرخ بهره گردید - از سال ۱۹۸۰ تا پایان سال ۱۹۸۲ با چنان رکود اقتصادی مواجه گردید که از سالهای ۱۹۲۹-۳۲ تا آن زمان سابقه نداشت. این رکود اقتصادی، به همراه خود در تجارت بین المللی نیز کاهش شدیدی ایجاد کرد (بنگرید به نمودار ۱). کاهش تقاضا برای کالاهای مورد مبادله، علاوه بر حجم، قیمت جهانی این کالاها را نیز کاهش داد. در نتیجه، صادرات جهان با قریب به ۱۹۳ میلیارد دلار کاهش، از ۱۹۹۴ به ۱۸۰۱ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۳ تنزل یافت. بخش اعظم این

رکود اقتصادی ابتدای دهه ۱۹۸۰ در خلال پنجاه سال گذشته بی سابقه بوده است.

نمودار(۱): رشد حجم تولید و تجارت جهانی طی سالهای ۱۹۸۰-۸۹

واحد: درصد



GATT, Focus: GATT Newsletter, No.69, March 1990, P.1.

ماخذ:

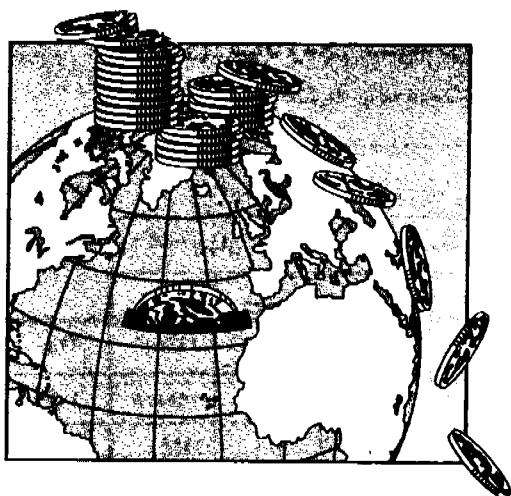
میلیارد دلار به ۲۵۳ میلیارد دلار افزایش یابد و سهم این کشور در واردات جهانی از ۱۲/۱ درصد در سال ۱۹۸۰ به ۱۴/۱ درصد در سال ۱۹۸۳ افزایش یابد. میزان و سهم واردات کانادا نیز در خلال همین مدت از افزایش اندکی برخوردار بود و سهم آن در واردات جهانی از ۲/۵ به ۲/۸ درصد افزایش یافت. طی این مدت، علی رغم کاهش میزان واردات ژاپن از حدود ۱۲۴ میلیارد دلار به ۱۱۱ میلیارد دلار، سهم این کشور در واردات جهانی در حد ۶/۲ درصد، ثابت باقی ماند. در مقابل، سهم جامعه اقتصادی اروپا و

در زمینه واردات، تصویر نسبتاً متفاوتی به چشم می خورد. طی دوره ۱۹۸۰-۸۳ واردات کشورهای عضو اپک نه تنها کاهش چندانی نیافت بلکه در مقاطعی نیز روبه افزایش بود. ظاهراً ذخایر ارزی این کشورها به آنها اجازه داد تا علی رغم کاهش شدید صادراتشان، همچنان به واردات خود ادامه دهند. در نتیجه، سهم این کشورها در واردات جهانی از ۶/۴ درصد در سال ۱۹۸۰ به ۷ درصد در سال ۱۹۸۳ افزایش یافت. افزایش ارزش برابری دلار باعث گردید تا واردات ایالات متحده نیز از حدود ۲۴۱

جدول (۱): میزان و سهم کشورها در صادرات جهان طی سالهای ۱۹۸۰-۸۸

واحد: میلیارد دلار - درصد

جامعه اقتصادی اروپا		اروپای شرقی		ایسک		جهان		
سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	
۳۲/۹	۶۵۷/۲	۷/۸	۱۵۲/۱	۱۵/۲	۳۰۶/۶	۱۰۰	۱۹۹۴/۶	۱۹۸۰
۳۰/۹	۶۰۵/۶	۸/۰	۱۵۶/۶	۱۱/۶	۲۲۷	۱۰۰	۱۹۵۸/۵	۱۹۸۱
۳۰/-	۵۸۳/۲	۸/۵	۱۶۵/۱	۱۱/۵	۲۲۴/۳	۱۰۰	۱۹۲۶	۱۹۸۲
۳۱/۷	۵۷۰/۳	۹/۶	۱۷۲/۸	۱۰/-	۱۸۰/۲	۱۰۰	۱۸۰۱/۸	۱۹۸۳
۳۰/۲	۵۷۹/۱	۹/۲	۱۷۵/۳	۸/۹	۱۶۹/۲	۱۰۰	۱۹۰۲/۲	۱۹۸۴
۳۱/۸	۶۱۳/۹	۹/۰	۱۷۳/۹	۸/۱	۱۵۵/۹	۱۰۰	۱۹۲۹/۵	۱۹۸۵
۳۵/۷	۷۵۳/۹	۸/۷	۱۸۴/۳	۵/۶	۱۱۸/۷	۱۰۰	۲۱۱۱/۹	۱۹۸۶
۴۰/۵	۹۲۴/۸	-	-	۵/۷	۱۳۴	۱۰۰	۲۳۴۲/۱	۱۹۸۷
۳۹/۴	۱۰۶۲/۳	-	-	۲/۹	۱۳۱/۳	۱۰۰	۲۶۹۲/۲	۱۹۸۸
۶/۲		۲/۸		۱۰/۷		۲/۲		% رشد سالانه
ژاپن		کانادا		امریکا		اتحادیه تجارت آزاد		
سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	
۶/۵	۱۲۹	۳/۲	۶۳/۱	۱۰/۷	۲۱۲/۹	۵/۸	۱۱۶/۱	۱۹۸۰
۷/۸	۱۵۱/۹	۳/۵	۶۸/۲	۱۱/۵	۲۲۵/۷	۵/۵	۱۰۸/۲	۱۹۸۱
۷/۱	۱۳۸/۶	۳/۲	۶۶/۹	۱۰/۶	۲۰۶	۵/۳	۱۰۳/۷	۱۹۸۲
۸/۱	۱۴۶/۸	۲/۰	۷۲/۱	۱۰/۸	۱۹۴/۶	۵/۸	۱۰۳/۹	۱۹۸۳
۸/۹	۱۷۰	۲/۵	۸۴/۸	۱۱/۱	۲۱۰/۲	۵/۷	۱۰۹	۱۹۸۴
۹/۱	۱۷۵/۸	۲/۲	۸۵/۷	۱۰/۶	۲۰۵/۲	۵/۹	۱۱۳/۵	۱۹۸۵
۹/۹	۲۰۹	۲/۰	۸۴/۲	۹/۷	۲۰۴/۶	۶/۶	۱۳۹/۹	۱۹۸۶
۱۰/۵	۲۴۶	۲/۱	۹۶/۷	۱۱/۶	۲۷۲/۷	-	-	۱۹۸۷
۱۰/۲	۳۷۵/۸	۲/۲	۱۱۳/۷	۱۲/۷	۳۴۱/۵	-	-	۱۹۸۸
۶/۷		۶/۷		۲/۲		۲/۵		% رشد سالانه



اتحادیه تجارت آزاد اروپا بترتیب از ۳۳ به ۳۱/۵ و از ۶/۹ به ۶ درصد تقلیل یافت. ضمن اینکه در خلال این مدت سهم کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی از ۷/۲ به ۸/۲ درصد رسید.

موازنه تجاری کشورها و مناطق مذکور نیز در خلال این دوره شاهد تحولات چشمگیری بود. مازاد تجاری کشورهای عضو ایک از ۱۷۸/۴ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به ۵۴/۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۳ تقلیل یافت که ناشی از کاهش میزان و قیمت نفت صادراتی این کشورها بود. این در حالی بود که مازاد تجاری ژاپن از حدود ۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به بیش از ۳۵ میلیارد دلار افزایش یافت. در مقابل، کسری تجاری ایالات متحده - علی رغم کاهش قیمت نفت - به سیر صعودی خود ادامه داد و در طی این مدت از حدود ۲۸ به ۵۸/۶ میلیارد دلار رسید. روند موازنه تجاری در کانادا نیز شبیه به ژاپن بود و مازاد تجاری این کشور با حدود ۵۰ درصد افزایش از ۱۳/۹ میلیارد دلار به حدود ۲۱ میلیارد دلار بالغ گشت. طی همین مدت، مازاد تجاری کشورهای سوسیالیستی از ۱۱/۳ به ۲۴/۸ میلیارد دلار رسید، کشورهای عضو اتحادیه تجارت آزاد اروپا کسری تجاری خود را از ۲۱/۴ به ۴/۲ میلیارد دلار کاهش دادند و کسری تجاری کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا (معادل ۱/۲ میلیارد دلار) به یک مازاد تجاری ۲/۸ میلیارد دلاری مبدل گشت.

رونق اقتصادی جهان عملاً از سال ۱۹۸۳ و با شروع بهبود اقتصادی در ایالات متحده امریکا، کاهش نرخ تورم در کشورهای صنعتی غرب و کاهش بیشتر در قیمت نفت آغاز گردید که این روند افزایش در میزان تولید و تجارت جهانی تا کنون نیز ادامه یافته است. شایان ذکر است که تقریباً کلیه کشورها و گروه کشورهای جهان - باستثنای کشورهای عضو ایک - از این رونق تجاری برخوردار گردیده‌اند. صادرات این گروه از کشورها از ۱۸۰ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۳ به ۱۳۱ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۸ کاهش یافته و واردات آنها نیز طی این مدت از ۱۲۵/۷ به ۹۷ میلیارد دلار تنزل پیدا کرده است. طبیعتاً، مازاد تجاری این کشورها نیز روبه کاهش بوده و در سال ۱۹۸۸ به حدود ۳۴ میلیارد دلار رسیده است. از سوی دیگر، صادرات ژاپن، کانادا، ایالات متحده امریکا و جامعه اقتصادی اروپا از سال ۱۹۸۳ تا ۱۹۸۸ از رشدی مستمر و بالا برخوردار بوده و در خلال این

جدول (۲): میزان و سهم کشورها در واردات جهان طی سالهای ۱۹۸۰-۸۸

واحد: میلیارد دلار - درصد

جامعه اقتصادی اروپا		اروپای شرقی		ایرلند		جهان		
سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	
۳۳/۰	۶۵۸/۴	۷/۲	۱۴۳/۸	۶/۴	۱۲۸/۲	۱۰۰	۱۹۹۴/۶	۱۹۸۰
۳۱/۷	۶۲۰/۱	۷/۲	۱۴۳/۷	۷/۹	۱۵۳/۸	۱۰۰	۱۹۵۸/۵	۱۹۸۱
۳۰/۳	۵۹۰	۷/۵	۱۴۵/۲	۷/۶	۱۴۷/۵	۱۰۰	۱۹۲۶	۱۹۸۲
۳۱/۵	۵۶۷/۵	۸/۲	۱۴۸	۷/۰	۱۲۵/۷	۱۰۰	۱۸۰۱/۸	۱۹۸۳
۳۰/۵	۵۸۰/۹	۷/۸	۱۴۸/۵	۵/۸	۱۱۱	۱۰۰	۱۹۰۲/۲	۱۹۸۴
۳۰/۷	۵۹۲/۲	۷/۹	۱۵۱/۵	۵/۱	۹۷/۷	۱۰۰	۱۹۲۹/۵	۱۹۸۵
۳۳/۵	۷۰۷/۷	۷/۹	۱۶۶/۳	۴/۲	۸۹/۷	۱۰۰	۲۱۱۱/۹	۱۹۸۶
۳۸/۱	۹۱۷/۲	-	-	۳/۶	۸۶/۵	۱۰۰	۲۴۰۸	۱۹۸۷
۳۷/۶	۱۰۴۵/۵	-	-	۳/۵	۹۷	۱۰۰	۲۷۸۳	۱۹۸۸
۵/۷		۲/۰		۶/۸		۲/۶		% رشد سالانه
ژاپن		کانادا		امریکا		اتحادیه تجارت آزاد		
سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	
۶/۲	۱۲۳/۹	۲/۵	۲۹/۲	۱۲/۱	۲۴۰/۸	۶/۹	۱۳۷/۵	۱۹۸۰
۶/۳	۱۲۳/۶	۲/۹	۵۶/۲	۱۲/۷	۲۴۹/۴	۶/۰	۱۱۷/۶	۱۹۸۱
۶/۰	۱۱۶/۱	۲/۴	۲۶/۲	۱۱/۷	۲۲۸/۶	۵/۷	۱۱۰/۹	۱۹۸۲
۶/۲	۱۱۱/۵	۲/۸	۵۱/۳	۱۴/۱	۲۵۳/۲	۶/۰	۱۰۸/۱	۱۹۸۳
۶/۰	۱۱۴/۵	۳/۳	۶۲	۱۶/۴	۳۱۲/۳	۵/۷	۱۰۷/۸	۱۹۸۴
۵/۷	۱۱۰/۸	۳/۲	۶۴/۴	۱۶/۶	۳۲۰/۶	۶/۰	۱۱۴/۹	۱۹۸۵
۵/۰	۱۰۵/۹	۳/۱	۶۵/۲	۱۶/۵	۲۴۷/۸	۶/۷	۱۲۲/۱	۱۹۸۶
۵/۵	۱۳۳/۵	۳/۶	۸۷/۵	۱۶/۸	۲۰۳/۵	-	-	۱۹۸۷
۶/۰	۱۶۶/۹	۳/۶	۱۰۱/۱	۱۵/۷	۲۳۷/۴	-	-	۱۹۸۸
۸/۵		۸/۵		۸/۲		۰/۱		% رشد سالانه

مدت صادرات ژاپن حدود ۹۰ درصد، صادرات کانادا حدود ۶۰ درصد، صادرات امریکا نزدیک به ۷۵ درصد و صادرات بازار مشترک قریب به ۸۰ درصد رشد داشته است. رشد نسبتاً مشابهی در واردات این کشورها

اروپا با اندک نوساناتی روبه افزایش بوده و در سال ۱۹۸۸ به حدود ۱۷ میلیارد دلار رسیده است. مازاد تجاری کانادا و کشورهای سوسیالیستی اروپا نیز روندی روبه کاهش داشته و بترتیب به ۱۲/۶ و ۱۸

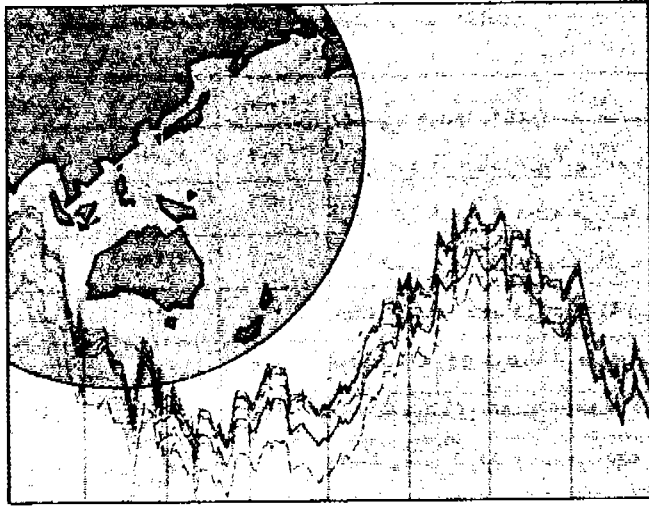
علی رغم بهبود اقتصادی در خلال دوره ۱۹۸۳-۸۹، صادرات کشورهای عضو اپک روندی نزولی داشته است.

نیز طی همین دوره به چشم می‌خورد. در خلال دوره ۱۹۸۳-۸۸، واردات ژاپن حدود ۵۰ درصد، واردات کانادا نزدیک به ۱۰۰ درصد و واردات امریکا بیش از ۷۰ درصد رشد داشته است. رشد واردات کشورهای بازار مشترک نیز حدود ۸۰ درصد بوده است. متوسط رشد سالانه صادرات و واردات کشورهای سوسیالیستی اروپا به مراتب کمتر بوده و در خلال دوره ۱۹۸۰-۸۶ به ترتیب حدود ۲/۸ و ۲ درصد گردیده است.

موازنه تجاری ایالات متحده امریکا تا سال ۱۹۸۶ همچنان با کسری فزاینده‌ای روبرو بوده و در این سال به ۱۴۳ میلیارد دلار بالغ گردیده، لکن، از سال ۱۹۸۷ این کسری روبه کاهش نهاده و تا سال ۱۹۸۸ به حدود ۹۶ میلیارد دلار رسیده است. در مقابل، مازاد تجاری ژاپن همچنان به سیر صعودی خود ادامه داده و از حدود ۳۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۳ به ۱۰۹ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۸ افزایش پیدا نموده است. مازاد تجاری کشورهای عضو جامعه اقتصادی

میلیارد دلار رسیده است.

شبهه تجارت جهانی در سال ۱۹۸۶ در جدول (۴) درج گردیده است. همانطور که از ارقام این جدول مشهود است، نیمی از واردات جهانی به جامعه اقتصادی اروپا و ایالات متحده امریکا تعلق دارد و بهمین دلیل رکود اقتصادی در این کشورها قادر است تجارت جهان را شدیداً تحت تاثیر خود قرار دهد. البته سهم اتحادیه تجارت آزاد اروپا (۶/۷ درصد)، ژاپن (۵ درصد) و کانادا (۳/۱ درصد) نیز قابل توجه است و در مجموع نشان می‌دهد که حدود ۲/۳ واردات جهان به کشورهای فوق‌الذکر اختصاص دارد. این در حالی است که سهم کشورهای عضو اپک تنها به ۴/۲ و سهم کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی به ۷/۹ درصد محدود می‌گردیده است. اما با عنایت به اینکه حدود نیمی از واردات کشورهای سوسیالیستی اروپا از خود این کشورها تامین می‌گردد، اهمیت واردات آنها در تجارت جهان سرمایه‌داری رقمی معادل کشورهای عضو اپک خواهد بود. به عبارت دیگر، رکود



جدول (۳): موازنه تجاری کشورهای جهان طی سالهای ۱۹۸۰-۸۸

واحد: میلیارد دلار

سال	ایران	جهان	ایک	اروپای شرقی	بازار مشترک	اتحادیه تجارت آزاد	امریکا	کانادا	ژاپن
۱۹۸۰	-	۱۷۸/۴	۱۱/۲	-۱/۲	-۲۱/۴	-۲۷/۹	۱۲/۹	۵/۱	
۱۹۸۱	-	۷۳/۲	۱۲/۹	-۱۴/۵	-۹/۴	-۲۲/۷	۱۲/۰	۲۸/۲	
۱۹۸۲	-	۷۶/۸	۱۹/۹	۶/۸	-۷/۲	-۲۲/۶	۲۰/۷	۲۲/۵	
۱۹۸۳	-	۵۴/۵	۲۴/۸	۲/۸	-۴/۲	-۵۸/۶	۲۰/۸	۲۵/۲	
۱۹۸۴	-	۵۸/۲	۲۶/۸	-۱/۸	۱/۲	-۱۰۲	۲۲/۸	۵۵/۵	
۱۹۸۵	-	۵۸/۲	۲۲/۴	۲۱/۷	-۱/۴	-۱۱۵	۲۱/۲	۶۵/۰	
۱۹۸۶	-	۲۹/۰	۱۸/۰	۴۶/۲	-۲/۲	-۱۴۲	۱۹/۰	۱۰۳/۱	
۱۹۸۷	۶۵/۹	۴۷/۵	-	۳۰/۶	-	-۱۳۱	۹/۲	۱۱۲/۵	
۱۹۸۸	۸۸/۶	۳۴/۲	-	۱۶/۸	-	-۹۵/۹	۱۲/۶	۱۰۸/۹	

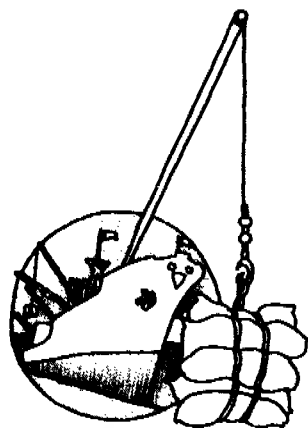
از آنجا که نیمی از واردات جهان به ایالات متحده امریکا و بازار مشترک اختصاص دارد، رکود اقتصادی در این کشورها تجارت جهان را به رکود خواهد کشاند.

رقمی حدود ۲۲ درصد است و قریب به ۵۷ درصد از صادرات آنها به دیگر کشورهای اروپای شرقی فروخته می شود.

همین امر تا حدودی در مورد کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا نیز صحت دارد: نزدیک به ۵۴ درصد از صادرات این کشورها به کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا صادر می گردد و اتحادیه تجارت آزاد ۱۱/۶ درصد و امریکا ۹/۳ درصد از صادرات این جامعه را به خود اختصاص می دهند. سهم کشورهای عضو اپک در صادرات جامعه اروپا ۴/۴ درصد و سهم کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی به ۲/۶ درصد محدود می گردد.

وضعیت اتحادیه تجارت آزاد اروپا نیز بسیار مشابه جامعه اقتصادی اروپاست: حدود ۵۲ درصد از تجارت این اتحادیه بین اعضاء، ۱۴/۸ درصد با جامعه اقتصادی اروپا و ۸/۱ درصد با امریکا صورت می پذیرد. سهم کشورهای سوسیالیستی اروپا در صادرات این اتحادیه ۵/۷ درصد و سهم کشورهای عضو اپک تنها ۲/۹ درصد است.

در مورد ایالات متحده امریکا نیز جامعه اقتصادی اروپا با ۲۲/۹ درصد، کانادا با ۲۰/۵ درصد و ژاپن با ۱۱ درصد سهم در مجموع حدود ۵۵ درصد از صادرات امریکا را



و رونق اقتصادی آنها تاثیر چندانی بر تجارت خارجی کشورهای پیشرفته سرمایه داری نخواهد گذاشت.

طبق ارقام جدول (۴)، کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا ۲۶/۶ درصد، ژاپن ۱۶/۹ درصد و ایالات متحده امریکا ۱۳/۶ درصد از صادرات کشورهای عضو اپک را خریداری می نمایند. بعبارت دیگر، از آنجا که نزدیک به ۶۰ درصد از صادرات کشورهای عضو اپک به این کشورها صورت می گیرد، رکود و یا رونق اقتصادی این کشورها تا حدود زیادی تعیین کننده میزان صادرات اپک خواهد بود. در حالیکه کشورهای سوسیالیستی اروپا به میزان کمتری تابع شرایط اقتصادی حاکم در کشورهای صنعتی غرب هستند چرا که مجموع سهم این کشورها در صادرات آنها

جدول (۴): شبکه تجارت جهان در سال ۱۹۸۶

واحد: میلیارد دلار

مقصد مبدا		جهان		ایک		اروپای شرقی		بازار مشترک	
		ارزش	بیم	ارزش	بیم	ارزش	بیم	ارزش	بیم
جهان	۲۱۱۱/۹	۱۰۰	۸۹/۷	۴/۲	۱۶۶/۳	۷/۹	۷۰۷/۷	۳۳/۵	
ایک	۱۱۸/۷	۱۰۰	۴/۰۴	۳/۲	۳/۰۸	۲/۶	۳۱/۶	۲۶/۶	
اروپای شرقی	۱۸۴/۳	۱۰۰	۳/۶۷	۲/۰	۱۰۴/۶	۵۶/۸	۲۶/۵	۱۴/۴	
بازار مشترک	۷۵۳/۹	۱۰۰	۳۲/۹	۴/۴	۱۹/۳	۲/۶	۴۰۵/۳	۵۳/۸	
اتحادیه تجارت آزاد	۱۴۰	۱۰۰	۴/۰۴	۲/۹	۷/۹۷	۵/۷	۷۳/۱	۵۲/۲	
امریکا	۲۰۴/۶	۱۰۰	۱۰/۴	۵/۱	۱/۹۶	۱/۰	۴۶/۸	۲۲/۹	
کانادا	۸۴/۲	۱۰۰	۱/۰۵	۱/۲	۱/۱۲	۱/۳	۵/۳۴	۶/۳	
ژاپن	۲۰۹	۱۰۰	۱۱/۶	۵/۶	۳/۸۳	۱/۸	۲۹/۳	۱۴/۰	
مقصد مبدا		اتحادیه تجارت آزاد		امریکا		کانادا		ژاپن	
		ارزش	بیم	ارزش	بیم	ارزش	بیم	ارزش	بیم
جهان	۱۴۲/۱	۶/۷	۳۲۷/۸	۱۶/۵	۶۵/۲	۳/۱	۱۰۵/۹	۵/۰	
ایک	۱/۵۶	۱/۳	۱۶/۱	۱۳/۶	۱/۰۳	-/۹	۲۰/۱	۱۶/۹	
اروپای شرقی	۹/۴	۵/۱	۱/۹۶	۱/۱	-/۲۱	-/۱	۱/۲۲	-/۹	
بازار مشترک	۸۷/۴	۱۱/۶	۷۰/۴	۹/۳	۸/۶	۱/۱	۱۰/۸	۱/۴	
اتحادیه تجارت آزاد	۲۰/۷	۱۴/۸	۱۱/۳	۸/۱	۱/۴۷	۱/۱	۲/۵۷	۱/۸	
امریکا	۶/۰۶	۳/۰	-	-	۲۱/۹	۲۰/۵	۲۲/۶	۱۱/۰	
کانادا	-/۵۷	-/۷	۶۴/۹	۲۷/۱	-	-	۳/۹۷	۴/۷	
ژاپن	۶/۲۷	۳/۰	۸۱/۲	۲۸/۹	۵/۵۲	۲/۶	-	-	

مأخذ: برای سالهای ۸۸-۱۹۸۷:

IMF, *Direction of Trade 1989* (Washington D.C.: IMF, 1989)

برای سالهای ۸۶-۱۹۸۰:

UNCTAD, *Handbook of International Trade and Development Statistics* (Geneva, UNCTAD, 1983, 1985, 1987).

محاسبه درصدها و متوسط نرخ رشد از موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی است.

بیش از نیمی از تجارت خارجی اتحادیه های اقتصادی نظیر: بازار مشترک، اتحادیه تجارت آزاد اروپا و کشورهای اروپای شرقی، با کشورهای عضو همان اتحادیه صورت می گیرد.

هر جا یک اتحادیه تجاری و گمرکی وجود داشته، بیش از نیمی از تجارت خارجی کشورهای عضو با دیگر اعضای آن اتحادیه صورت گرفته است. ثانیاً، بخش عمده تجارت خارجی کشورهای پیشرفته سرمایه داری بین خود این کشورها صورت گرفته و سهم ایک و کشورهای سوسیالیستی اروپا در تجارت خارجی این کشورها بسیار محدود بوده است و از این رو می توان گفت که رکود و یا رونق اقتصادی در این کشورها تاثیر چندانی بر صادرات کشورهای صنعتی غرب ندارد، در حالی که رکود و رونق اقتصادی کشورهای صنعتی غرب تا حدود زیادی تعیین کننده میزان صادرات کشورهای ایک و تا حد کمتری، کشورهای سوسیالیستی می باشد.

طبق آخرین آمار و اطلاعات، حجم تولید جهان در سال ۱۹۸۹ به میزان ۳ درصد افزایش یافت و انتظار می رود این نرخ رشد به ۲/۲۵ درصد در سال ۱۹۹۰ تقلیل یابد و در سال ۱۹۹۱ به رقم ۳ درصد برسد. این کاهش نرخ رشد (بین سالهای ۱۹۸۹ و ۱۹۹۰) معلول سیاستهای پولی انقباضی است که در ارتباط با پر شدن ظرفیت کارخانجات (از میان رفتن ظرفیتهای خالی) و افزایش نرخ تورم اتخاذ گردیده است. رشد تولید در ایالات متحده آمریکا در سال ۱۹۹۰

به خود اختصاص داده اند. کشورهای عضو ایک حدود ۵ درصد و کشورهای سوسیالیستی اروپا ۱ درصد و کشورهای عضو اتحادیه تجارت آزاد اروپا تنها ۳ درصد از صادرات این کشور را خریداری می نمایند.

بیشترین میزان وابستگی تجاری به یک کشور را در مورد کانادا می توان ملاحظه کرد که حدود ۷۷ درصد از صادرات خود را به امریکا می فروشد. طبیعی است که در این شرایط رکود و یا رونق اقتصادی امریکا عاملی تعیین کننده در تجارت خارجی کانادا خواهد بود. سهم جامعه اقتصادی اروپا در صادرات کانادا (۶/۳) درصد و سهم ژاپن ۴/۷ درصد است و کشورهای عضو ایک و کشورهای سوسیالیستی اروپا هر کدام بترتیب ۱/۲ و ۱/۳ درصد از صادرات کانادا را به خود اختصاص داده اند.

بیش از نیمی از صادرات ژاپن به دو منطقه ایالات متحده امریکا (با ۳۸/۹ درصد سهم) و جامعه اقتصادی اروپا (با ۱۴ درصد سهم) اختصاص داشته است. کشورهای عضو ایک تنها ۵/۶ درصد و اتحادیه تجارت آزاد اروپا و کانادا بترتیب ۳ و ۲/۶ درصد از صادرات ژاپن را خریداری نموده اند. سهم کشورهای سوسیالیستی اروپا در صادرات ژاپن به ۱/۸ درصد محدود گردیده است. بنابراین در مجموع می توان گفت: اولاً

معادل ۱/۷۵ درصد، در ژاپن ۴/۵ درصد و در جامعه اقتصادی اروپا ۳/۰ درصد پیش‌بینی گردیده است.^۱

به تبع کاهش نرخ رشد تولید جهانی از ۴/۵ به حدود ۴ درصد، رشد حجم مبادلات جهانی نیز در سال ۱۹۸۹ کاهش یافت و به ۷/۲۵ درصد رسید و انتظار می‌رود تجارت جهانی در سالهای ۱۹۹۰-۹۱ از رشدی حدود ۵/۷۵-۶/۵ درصد برخوردار باشد.^۲

در خلال سالهای اخیر کسری حساب جاری امریکا و مازاد حساب جاری ژاپن به میزان قابل ملاحظه‌ای کاهش یافته‌اند، در حالیکه مازاد حساب جاری آلمان غربی همچنان روبه افزایش بوده است. لکن، در صورتیکه اتحاد دو آلمان به افزایش تقاضای داخلی منتهی گردد، مازاد حساب جاری این کشور در سالهای آینده کاهش خواهد یافت.

ارزش مبادلات کالائی جهان در سال ۱۹۸۹ با ۷/۵ درصد افزایش نسبت به سال قبل به مرز ۳۱۰۰ میلیارد دلار رسید و انتظار می‌رود که رقم مبادلات جهانی خدمات در این سال از رقم ۶۰۰ میلیارد دلار (مربوط به سال ۱۹۸۸) فراتر رود.^۳ در سال ۱۹۸۹ کشورهای توسعه یافته بیشترین سهم را در رشد تجارت جهانی داشتند و رشد مبادلات

خارجی ایالات متحده امریکا و جامعه اقتصادی اروپا بیش از رشد تجارت جهانی و رشد ژاپن پائینتر از رشد مذکور بود. بدلیل کاهش رشد مبادلات خارجی برخی از کشورهای در حال توسعه، رشد میزان مبادلات خارجی این گروه از کشورها در سال ۱۹۸۹ کمتر از متوسط رشد تجارت جهانی بود. لکن به واسطه افزایش قیمت نفت، ارزش صادرات کشورهای در حال توسعه در سال ۱۹۸۹ به میزان ۱۲ درصد افزایش یافت که تقریباً دو برابر رشد ارزش صادرات کشورهای پیشرفته بود ضمن اینکه رشد ارزش واردات این کشورها نیز اندکی بیش از کشورهای توسعه یافته بود.

در سال ۱۹۸۹، بعد از سه سال که ایالات متحده امریکا به دنبال آلمان غربی در مقام دومین صادرکننده بزرگ جهان قرار داشت، به رتبه اول صعود کرد که این ارتقاء مقام ناشی از افزایش بیشتر حجم صادرات ایالات متحده و کاهش ارزش برابری مارک آلمان در مقابل دلار بود.^۴ گرچه هریک از این عوامل نیز به تنهایی نمیتوانست امریکا را به بزرگترین صادرکننده جهان مبدل سازد.

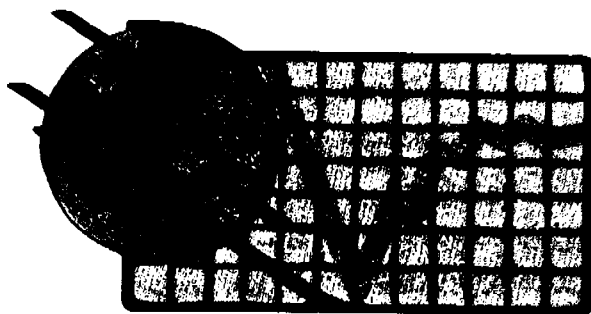
همانطور که در جداول (۵) و (۶) ملاحظه می‌گردد، در خلال دوره ۱۹۷۹-۸۹ در رده‌بندی ده کشور عمده صادرکننده و

(1): IMF, *World Economic Outlook* (Washington D.C.: IMF, May 1990)

(2): *Ibid.*

(3): GATT, *Focus: GATT Newsletter*, No.69, March 1990, P.1.

(۴): این امر موجب کمتر شدن ارزش صادرات آلمان برحسب دلار شد.



در سالهای اخیر، کسری تجاری امریکا و مازاد تجاری ژاپن تقلیل یافته، لکن مازاد تجاری آلمان غربی همچنان روبه افزایش است.

در گروه کشورهای در حال توسعه نیز تنها کشورهای تازه صنعتی شده (از قبیل: هنگ کنگ، تایوان، کره جنوبی، مکزیک، برزیل و سنگاپور) نقش قابل توجهی در تجارت جهان ایفا می نمایند. ثالثاً، نرخ رشد صادرات و واردات کشورهای تازه صنعتی شده و جمهوری خلق چین در خلال دوره ۱۹۷۹-۸۹ اکثراً بیش از دو برابر نرخ رشد تجارت جهانی، و حتی متوسط رشد تجارت ۲۵ کشور صادرکننده و واردکننده عمده جهان، بوده است. در نتیجه، در رده بندی کشورهای صادرکننده، هنگ کنگ از مقام بیست و ششم به مقام یازدهم، تایوان از مقام بیست و دوم به مقام دوازدهم، کره جنوبی از مقام بیست و هفتم به مقام سیزدهم، سنگاپور از مقام سی ام به مقام هفدهم، مکزیک از مقام سی و پنجم به مقام بیستم، برزیل از مقام بیست و پنجم به بیست و یکم و چین از مقام سی و دوم به مقام چهاردهمین صادرکننده جهان ارتقاء

واردکننده جهان تغییر شدیدی حاصل نگردیده و تغییر عمده، سقوط عربستان سعودی از مقام نهمین صادرکننده جهان در سال ۱۹۷۹ به بیست و چهارمین صادرکننده در سال ۱۹۸۹ است که عمدتاً بواسطه کاهش قیمت و صادرات نفت این کشور صورت پذیرفته است. در مقابل، کانادا از مقام دهم به رتبه هفتم ارتقاء یافته است.

جدول (۵) حاوی نکات دیگری نیز هست که شایان ذکر هستند: اولاً، بیست و پنج کشور مذکور در جداول (۵) و (۶)، حدود ۸۲/۵ درصد از تجارت جهانی را به خود اختصاص می دهند و سهم مابقی کشورهای جهان تنها حدود ۱۷/۵ درصد می باشد. ثانیاً، اکثریت غالب این بیست و پنج کشور به گروه کشورهای پیشرفته سرمایه داری تعلق دارند و از میان کشورهای سوسیالیستی تنها سهم کشورهای اتحاد جماهیر شوروی، چین و آلمان شرقی و تا حدودی چکسلواکی، قابل توجه می باشد.

در خلال دوره ۱۹۷۹-۸۹ رشد صادرات کشورهای تازه صنعتی شده به مراتب بیش از رشد کشورهای دیگر بوده است.

۱۹۸۰) رشد تجارت جهانی نیز متوقف و یا منفی خواهد گردید.

۲- کشورهای تازه صنعتی شده بهترین بازار جهت گسترش صادرات هستند چرا که تجارت خارجی آنها به مراتب سریعتر از سایر کشورهای جهان، در حال افزایش است. البته جمهوری خلق چین را نیز باید به این کشورها اضافه کرد.

در حال حاضر بیش از ۸۲ درصد
تجارت کالائی جهان
در اختیار ۲۵ کشور است.

یافته اند. در زمینه واردات نیز همین کشورها از ارتقاء مرتبه^۱ برخوردار بوده اند. رابعاً، سهم کالاهای صنعتی در تجارت جهانی از سال ۱۹۸۰ حدود $\frac{1}{3}$ افزایش یافته و در حال حاضر ۷۰ درصد از تجارت کالائی جهان را تشکیل می دهد. جالب توجه است که حدوداً نیمی از ارزش صادرات کشورهای در حال توسعه نیز از کالاهای صنعتی تشکیل یافته است^۲، که این امر ناشی از کاهش قیمت نفت و مواد خام از یکسو و افزایش شدید صادرات کشورهای تازه صنعتی شده از سوی دیگر می باشد. در سال ۱۹۸۹ حدود ۸۰ درصد از افزایش تجارت کالائی جهان ناشی از افزایش مبادلات کالاهای صنعتی بوده است^۳.

با توجه به آمار و ارقام فوق می توان گفت:

۱- رشد تجارت جهانی منوط به ادامه رونق اقتصادی در کشورهای پیشرفته صنعتی غرب است و در صورت بروز رکود اقتصادی در این کشورها (همانند اوایل دهه

(۱): البته باید بخاطر داشت که هنگ کنگ و سنگاپور بخش عمده ای از واردات خود را مجدداً صادر می نمایند. مثلاً، ۶۱ درصد از صادرات هنگ کنگ در سال ۱۹۸۹ به شکل صادرات مجدد بوده حال آنکه این رقم برای سنگاپور ۳۷ درصد بوده است. رک.
Ibid. P.4.

(2): GATT, *Focus: GATT Newsletter*, No.65, October 1989, P.1.

(3): GATT, *Focus: GATT Newsletter*, No.69, March 1990, P.1.

جدول (۵): صادر کنندگان عمده جهان در سال ۱۹۸۹

واحد: میلیارد دلار و درصد

فردت تغییر		سهم	ارزش	کشور صادر کننده	رتبه	
					۱۹۸۹	۱۹۷۹
۱۹۷۹-۸۹	۱۹۸۸-۸۹	۱۹۸۹	۱۹۸۹			
۹۵	۱۳	۱۱/۸	۳۶۴/۴	ایالات متحده امریکا	۱	۱
۹۹	۵/۵	۱۱	۳۴۱/۴	آلمان غربی	۲	۲
۶۶۹	۴	۸/۹	۲۷۵/۲	ژاپن	۳	۳
۷۶	۵/۵	۵/۷	۱۷۷	فرانسه	۴	۴
۷۷	۵	۴/۹	۱۵۲/۷	انگلستان	۵	۵
۹۵	۹/۵	۴/۶	۱۴۰/۶	ایتالیا	۶	۶
۱۰۷	۳	۳/۹	۱۲۰/۱	کانادا	۷	۱۰
۶۸	۲	۳/۵	۱۰۸/۳	اتحاد جماهیر شوروی	۸	۷
۶۸	۳/۵	۳/۵	۱۰۷	هلند	۹	۸
۷/۲	۶	۳/۴	۹۷/۵	بلژیک - لوکزامبورگ	۱۰	۱۱
۳۴۸	۱۶	۲/۴	۷۳/۳	هند کبک	۱۱	۲۶
۳۱۱	۹/۵	۲/۱	۶۶/۲	تایوان	۱۲	۲۲
۳۱۴	۲/۵	۲	۶۲/۳	کره جنوبی	۱۳	۲۷
۲۸۶	۱۰/۵	۱/۷	۵۲/۵	چین	۱۴	۳۲
۸۸	۴	۱/۷	۵۱/۸	سوئد	۱۵	۱۲
۹۴	۲	۱/۷	۵۱/۶	سوئیس	۱۶	۱۳
۲۱۴	۱۳/۵	۱/۴	۴۴/۷	سنگاپور	۱۷	۳۰
۱۳۶	۶/۵	۱/۴	۴۳	اسپانیا	۱۸	۱۹
۱۰۰	۱/۳	۱/۲	۳۷/۳	استرالیا	۱۹	۱۶
۱۹۲	۱۷/۵	۱/۲	۳۶/۴	مکزیک	۲۰	۳۵
۱۲۶	۳	۱/۱	۳۴/۴	برزیل	۲۱	۳۵
۱۰۸	۴	۱	۳۲/۲	اتریش	۲۲	۲۴
۷۴	۳	۰/۹	۲۸/۷	آلمان شرقی	۲۳	۲۰
۵۵	۲۰	۰/۹	۲۸/۴	عربستان سعودی	۲۴	۹

۹۱	۱/۵	-/۹	۲۸	دانمارک	۲۵	۲۸
۱۰۲	۶/۵	۸۲/۷	۲۵۵۵	جمع		
۸۶	۷/۵	۱۰۰	۳۰۹۰	جهان		

GATT, Focus: GATT Newsletter, No. 70, April 1990, P.4.

مأخذ:

جدول (۶): وارد کنندگان عمده جهان در سال ۱۹۸۹

واحد: میلیارد دلار و درصد

درصد تغییر		سهم	ارزش	کشور واردکننده	رتبه	
۱۹۷۹-۸۹	۱۹۸۸-۸۹				۱۹۸۹	۱۹۸۹
۱۲۰	۷	۱۵/۴	۴۹۲	ایالات متحده امریکا	۱	۱
۷۰	۷/۵	۸/۴	۲۶۹/۸	آلمان غربی	۲	۲
۹۲	۱۲/۵	۶/۶	۲۱۰/۸	ژاپن	۳	۳
۱۰۲	۶	۶/۳	۲۰۰/۶	انگلستان	۴	۵
۷۹	۷	۶	۱۹۱	فرانسه	۵	۴
۹۶	۱۰/۵	۴/۸	۱۵۲/۹	ایمبلیا	۶	۶
۱۱۲	۷/۵	۳/۷	۱۲۰	کانادا	۷	۱۰
۹۳	۴	۳/۵	۱۱۲	اتحاد جماهیر شوروی	۸	۹
۵۳	۵	۳/۵	۱۰۴/۴	هلند	۹	۷
۵۸	۲/۵	۳	۹۶/۵	بلژیک - لوکزامبورگ	۱۰	۸
۳۲۲	۱۳	۲/۳	۷۲/۳	هندک کمک	۱۱	۲۲
۱۸۲	۱۸/۵	۲/۲	۷۱/۷	اسیامیا	۱۲	۱۳
۲۰۲	۱۸/۵	۱/۹	۶۱/۵	کره جنوبی	۱۳	۱۵
۲۷۸	۷	۱/۸	۵۹/۱	چین	۱۴	۲۴
۹/۸	۳	۱/۸	۵۸/۲	سوئیس	۱۵	۱۱
۲۵۴	۵	۱/۶	۵۲/۳	تایوان	۱۶	۲۵
۱۸۲	۱۳/۵	۱/۶	۴۹/۸	سنگاپور	۱۷	۲۰
۶۷	۵	۱/۵	۴۸	سوئد	۱۸	۱۲

۶۷	۱۸/۵	۱/۲	۲۲/۷	اتریش	۱۹	۱۹
۹۱	۷	۱/۲	۳۸/۷	اِسترالیا	۲۰	۱۶
۱۸۶	۲۶	۱/۱	۳۴/۵	مکریک	۲۱	۲۹
۶۸	۲	-۰/۹	۲۷/۳	آلمان غربی	۲۲	۲۳
۲۶	۳	-۰/۸	۲۶/۹	دانمارک	۲۳	۱۸
۷۹	۲/۵	-۰/۸	۲۴/۸	چکسلواکی	۲۴	۲۶
۱۱۸	۱۷/۵	-۰/۸	۲۴/۸	فنلاند	۲۵	۳۰
۱۰۳	۸/۵	۸۲/۴	۲۶۴۲	جمع		
۸۶	۷/۵	۱۰۰	۳۳۰۵	جیان		

GATT, Focus: GATT Newsletter, No. 70. April 1990, P.4.

مأخذ:

۳- با توجه به کم کشش بودن عرضه و تقاضای محصولات کشاورزی و مواد خام معدنی و تجربه کشورهای تازه صنعتی شده در دهه قبل، افزایش سریع صادرات تا حدود زیادی منوط به حمایت و توسعه صادرات صنعتی است.^۱

۴- بازار کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری، علی‌رغم رشدی کمتر از کشورهای تازه صنعتی شده، از نظر میزان صادرات بالقوه به این کشورها، بسیار مهم است. البته صدور کالا به این دسته از کشورها مستلزم کیفیت و قیمت‌های کاملاً

قابل رقابت می‌باشد.

در خاتمه باید متذکر شد که تحولات اخیر در کشورهای سوسیالیستی اروپا و مسئله اروپای بدون مرز در سال ۱۹۹۲ از موضوعاتی هستند که یقیناً تجارت جهانی را متاثر خواهند ساخت (همینطور اتحاد دو آلمان). از اینرو هرگونه پیش‌بینی در زمینه آینده تجارت جهان باید این تحولات و پی‌آمدهای احتمالی آنها را مدنظر قرار دهد.

(۱): طی دوره ۱۹۶۳-۷۳ رشد سالانه میزان تجارت محصولات صنعتی جهان ۱۱ درصد بود در حالیکه این رقم برای محصولات کشاورزی و معدنی بترتیب به ۴ و ۷ درصد بالغ می‌گردید. در خلال دوره ۱۹۷۳-۸۱ نیز نرخ رشد محصولات صنعتی ۵ درصد بود حال آنکه رشد محصولات کشاورزی و محصولات معدنی بترتیب ۴/۵ و ۲/۵ درصد بود. رک.

GATT, International Trade 1981/82 (Geneva: GATT, 1982), P.3.

- 1- GATT, *Focus: GATT Newsletter*. No.69, March 1990.
- 2- GATT, *Focus: GATT Newsletter*. No. 70, April 1990.
- 3- GATT, *International Trade 1981/82*. Geneva: GATT, 1982.
- 4- GATT, *Focus: GATT Newsletter*. No.65, October 1989.
- 5- IMF, *Direction of Trade 1980*. Washington D.C.: IMF, 1980.
- 6- IMF, *World Economic Outlook 1990*. Washington D.C.: IMF, 1990
- 7- UNCTAD, *Handbook of International Trade and Development Statistics, 1983, 1985, 1987*. Geneva: UNCTAD, 1983, 1985, 1987.

